

Operatie « Chlorophylle » - Vierde verslag (september 2010)

Samenvatting

Operatie « Chlorophylle » werd opgestart in 2006 door de MOB. Het gaat om het peterschap van houten nestkasten die een schuiloord bieden aan dieren. Het was de bedoeling om de bezetting van deze nestkasten gedurende minstens 5 jaar op te volgen en het publiek te sensibiliseren voor de bescherming van de zeldzame Eikelmuis (*Eliomys quercinus*) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. We hoopten de aanwezigheid van dit knaagdier te bevestigen in de laatste Brusselse vindplaats waar nog recente waarnemingen hadden plaatsgevonden. Tijdens de eerste inspectieronde in de lente van 2007 werden al sporen aangetroffen van de Eikelmuis. In 2008 konden drie levende dieren in overwintering tegelijkertijd worden waargenomen. Bij de inventarisatie van 2009 werd de aanwezigheid van dit zoogdier bevestigd, met niet minder dan 4 geïnventariseerde eikelmuisen in 4 verschillende nestkasten (evenals een 5° dier waargenomen in een nestkast buiten de operatie Chlorophylle). Dit jaar 2010 lopen de cijfers verder op : 11 eikelmuisen werden waargenomen (waarvan 9 in het kader van de operatie).

1. Inleiding

Operatie 'Chlorophylle' werd door de MOB gelanceerd in de lente van 2006 en werd mogelijk dankzij de giften van 26 schenkers die het peterschap hebben aanvaard van 32 nestkasten in totaal. Om de opvolging te waarborgen werd elke nestkast genummerd. Alle nestkasten werden aangebracht in Walckiers (Schaarbeek-Brussels Hoofdstedelijk gewest) uiterlijk in de loop van de herfst 2006. De nestkasttypes waren bestemd voor pimpel- koolmezen en mussen.

2. Methode

- Jaarlijks worden sporen onderzocht in de nestkasten. Omdat de kasten daarvoor opengemaakt dienen te worden, is de keuze van het moment hierbij erg belangrijk. Wanneer de nestkasten te vroeg in de winter worden geopend verstoort men mogelijke overwinteraars en als men te lang wacht zijn de broedvogels misschien al begonnen aan hun nest.
- De nestkasten worden tijdens het broedseizoen in de gaten gehouden om met zekerheid de vogelsoort te kunnen determineren die zich heeft gevestigd. De nestkasten worden hierbij evenwel niet geopend.
- De jaarlijkse opening van de nestkasten na het winterseizoen verloopt volgens deze stappen:
  - Van buitenaf wordt eerst vastgesteld of er nog geen vogels met nestbouwactiviteiten zijn begonnen.
  - Vervolgens, wordt de nestkast voorzichtig losgemaakt. Het risico dat er zich nog een diertje in bevindt is niet denkbeeldig en de « hoogwerker », die deze operatie uitvoert, moet aan zijn veiligheid denken...
  - Dan wordt, nog altijd zonder bruske bewegingen te maken, het dak van de nestkast opengeklapt.
  - Een mogelijke bezetting wordt vluchtig vastgesteld, als er geen sporen zijn, wordt de nestkast weer gesloten en terug opgehangen.
  - Als er sporen worden aangetroffen, worden ze gedetermineerd.
    - Indien eitjes of levende diertjes aanwezig zijn, wordt de nestkast onmiddellijk teruggeplaatst.
    - Als er geen verse eitjes of levende diertjes worden aangetroffen, volgt een grondig onderzoek en wordt er getracht de voormalige bezetter te identificeren. Daarna wordt de kast weer gesloten en teruggeplaatst.
  - Elk resultaat wordt neergeschreven per onderzochte nestkast.

Milieucommissie Brussel en Omgeving (MOB vzw)

Rue Mosselmansstraat 44, 1140 Evere

☎ 02 / 248 09 21

✉ info@cebe.be

🌐 www.cebe.be

3. Resultaten

3.1. Nestkastinspectie : waarnemingen

- Alle nestkasten werden voor het eerst geopend op 17 maart 2007 (verslag van april 2007).
- De tweede opening had plaats op 29 maart 2008 (verslag van april 2008).
- De derde opening had plaats op 25 maart 2009 (verslag van mei 2009).
- De vierde opening had plaats op 27 maart 2010 (verslag van september 2010).

Nr	Detail van de waarnemingen			
	2010	2009	2008	2007
1	Nest Eikelmuis	Nest Koolmees	nest Koolmees	nest Koolmees
2	Leeg + nestkast op grond gevallen	Nest Pimpelmees + beschadiging door een specht	nest Pimpelmees	nest Pimpelmees
3	Nest Koolmees	Nest Koolmees	nest Koolmees	vogeluitwerpselen
4	Leeg	Vervanging door nestkast n°37 die elders werd opgehangen, leeg en beschadigd door een specht	verdwenen ! wellicht gevallen en meegenomen. Ter herinnering: het Walckiers is in principe niet toegankelijk voor het publiek	leeg
5	Nest Eikelmuis + 1 Eikelmuis in overwintering	Nest Koolmees + 1 Eikelmuis in winterslaap	nest Koolmees	nest Koolmees
6	Nest Pimpelmees + 1 Eikelmuis nog in overwintering	Nest Pimpelmees + 1 Eikelmuis in winterslaap	3 Eikelmuisen in winterslaap, werden gefotografeerd, opgerold in een bolletje.	vogeluitwerpselen
7	Nest Eikelmuis +2 Eikelmuisen nog in overwintering	Nest Pimpelmees	nest Koolmees	leeg
8	Nest pimpelmees + 1 Eikelmuis nog in overwintering	Leeg en op grond gevallen	vogeluitwerpselen	nest Pimpelmees
9	Nest Koolmees	Nest Koolmees + beschadigd door een specht	nest Pimpelmees (ondanks het feit dat het nest werd belaagd in 2006 en daarbij nesttoegang werd vergroot door een specht)	nest Pimpelmees met 'inbraak'-sporen van een specht die wellicht is binnengedrongen om de eitjes of kuikens te stelen.

Milieucommissie Brussel en Omgeving (MOB vzw)

Rue Mosselmansstraat 44, 1140 Evere

☎ 02 / 248 09 21

✉ info@cebe.be

🌐 www.cebe.be

Nr	Detail van de waarnemingen			
	2010	2009	2008	2007
10	Leeg	Leeg met uitwerpselen Eikelmuis	leeg	nest Pimpelmees
11	Leeg	Leeg	leeg	vogeluitwerpselen
12	Nest Koolmees + 3 Eikelmuisen nog in overwintering	Nest Koolmees	nest Koolmees + bezet door hommels (29/03/08)	nest Koolmees, op 17/03/07 was de nestkast opnieuw ingenomen door een koolmezenkoppel
13	Nest Pimpelmees	leeg en beschadigd door een specht	nest Pimpelmees	leeg en beschadigd door een specht (onvoldoende om binnen te dringen)
14	Nest Eikelmuis	Nest Pimpelmees + beschadiging door een specht	nest Koolmees	vogeluitwerpselen
15	Nest Koolmees	leeg	leeg	nest Koolmees
20	Nest Eikelmuis +1 dode Eikelmuis	1 Eikelmuis in winterslaap	Eikelmuisnest	leeg
21	Leeg + nestkast op grond gevallen + elders op de site opgesteld.	Nest Koolmees	nest Huismus	nest Matkop
22	Leeg	Leeg	nest spreek	verlaten nestbegin
23	Leeg + nestkast op grond gevallen	Nest Koolmees	leeg (er werd een nieuwe nestkast gehangen nadat de vorige was verdwenen)	verdwenen! (wellicht losgekomen en meegenomen door een passant (het Walckiers is niet vrij toegankelijk voor het publiek)
24	Nest Eikelmuis	Nest Eikelmuis	leeg	Nestbegin dat werd verlaten. Sporen van een specht, maar onvoldoende om binnen te dringen
25	Nest Eikelmuis	Nest Eikelmuis	Bonte specht (29/03/08 : ontdekking van een dode jonge specht)	nestkast met sporen van een overwinterende Eikelmuis (grote hoeveelheid van verschillende soorten bladeren in grote stukken versneden)
26	1 Eikelmuis in 1 lege nestkast	Nest Koolmees + uitwerpselen Eikelmuis	nestkast gevallen	leeg
27	Leeg + nestkast beschadigd door een specht	Nest Spreek + nestkast gevallen	nest spreek (in 2006 nog bewoond door pimpelmezen ondanks de te grote nestopening)	nest Pimpelmees

Milieucommissie Brussel en Omgeving (MOB vzw)

Rue Mosselmannstraat 44, 1140 Evere

☎ 02 / 248 09 21

✉ info@cebe.be

🌐 www.cebe.be

Nr	Detail van de waarnemingen			
	2010	2009	2008	2007
28	Nest Koolmees + verse uitwerpselen Eikelmuis	Bezet door Metselbijtjes (Osmia) + 1 Eikelmuis in winterslaap	nest Spreeuw	aanvang van een nest dat werd verlaten
29	Leeg	Nest Pimpelmees	verlaten nestbegin	aanvang van een nest dat werd verlaten, deze nestkast werd verplaatst nadat ze op grond was gevallen
30	Nest Pimpelmees	Nestkast op grond gevallen, vernietigd en vervangen door nestkast nr 38 elders op de site	nest Pimpelmees	nest Pimpelmees
31	Leeg	Onafgewerkt nest	leeg	leeg
32	Leeg	leeg	vogeluitwerpselen	nest Koolmees
33	Leeg	Nest Eikelmuis	Eikelmuisnest	leeg
34	Leeg	leeg	leeg	leeg
35	Leeg	leeg en beschadigd door een specht	verlaten nestbegin	leeg
36	Leeg	leeg	nest Pimpelmees	vogeluitwerpselen

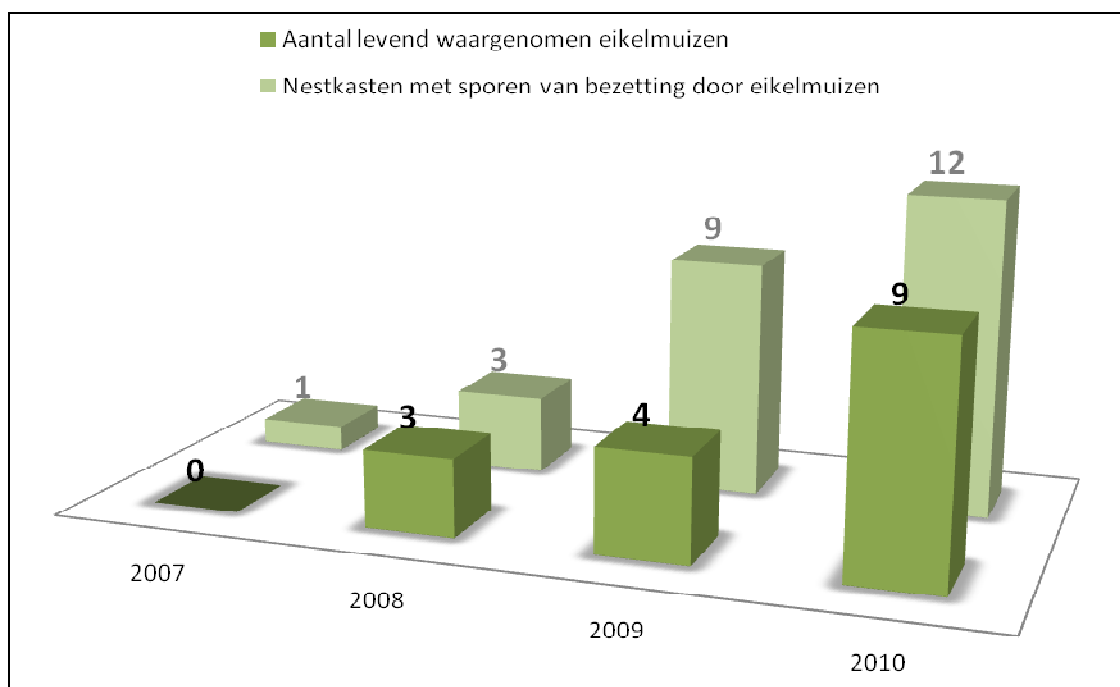
Tabel 1 : observatiedetails 2010, 2009, 2008 en 2007

3.2 Opmerkingen

- een nestkast kan tijdens één seizoen meerdere keren een bezetting krijgen, maar de nestkasten worden niet geopend tijdens het broedseizoen. Als broedvogel worden alleen die vogels beschouwd die werden waargenomen met voedsel dat naar een nest werd gebracht, of zij die op basis van hun kenmerkende nestbouw kunnen herkend worden.
- vogeluitwerpselen tonen aan dat de nestkast niet als nest heeft gediend, maar wellicht als schuiloord tijdens de winter. Een groot aantal soorten kan gebruik maken van nestkasten tijdens de winter, en hierbij wordt geen nestmateriaal gedeponeed.

3.3 Resultaten van de opvolging

Evolutie tijdens de 4 jaar opvolging van de nestkasten van de operatie "Chlorophylle", van het aantal levend waargenomen eikelmuisen en van het aantal nestkasten met sporen van bezetting door eikelmuisen (nesten van bladeren, uitwerpselen, aangebrachte vogelnesten of aanwezigheid van eikelmuisen)
© 2010 CEBE-MOB

4. Besluiten

- In 2010 werd de aanwezigheid van de eikelmuis waargenomen in 12 van de 32 nestkasten van de operatie, d.i. 37,5 %.
- Deze aanwezigheid kan op de volgende wijze worden geschift : 5 nestkasten waren bezet door 8 eikelmuisen in overwintering, 1 nestkast door 1 eikelmuis uit winterslaap, maar in dagslaap, 1 nest bevatte 1 dode eikelmuis ⁽¹⁾, 1 heel verse uitwerpselen ⁽²⁾, maar vier bevatten een eikelmuisnest ⁽³⁾.
- 3 van de overwinterende dieren bezetten 2 eikelmuisnesten, de 5 andere overwinterende waren verdeeld over 3 mezenesten. De neiging die de eikelmuisen blijkbaar hebben bij voorkeur in door mezen ⁽⁴⁾ gemaakte nesten te overwinteren wordt in de loop der jaren bevestigd.
- De dode eikelmuis bevond zich in een eikelmuisnest, de verse uitwerpselen in een mezenest.

- Behalve voor 1 nestkast kan worden vastgesteld dat de eikelmuisen die een bepaald jaar een nestkast bezetten als nest of voor overwintering, erin de volgende jaren stelselmatig terugkomen.
- De zekerheid bestaat dat de grootte van de ingangsoopening, of een tak al dan niet aanwezig is nabij de opening, de oriëntering van de nestkast en de aard van de schors van de bomen (ruw of effen) geen enkele rol spelen in de bezetting van de nestkasten door de eikelmuis.
- In 8 op de 32 nestkasten was er voortplanting van mezen (5 Koolmezen, 3 Pimpelmezen).
- In 25% van de bestaande nestkasten was dus voortplanting van vogels mogelijk, terwijl dit in 2009/2010 44% bedroeg. Ontegensprekelijk geschiedde de toename van de Eikelmuisbevolking – totale aangroei of aangroei van het aantal individu's die van de nestkasten gebruikmaken ⁽⁵⁾ – ten nadele van de nestkastvogels ⁽⁶⁾.
- 15 nestkasten werden niet bezet door vogelsoorten, noch voor voortplanting, noch als winterschuilplaats (een van die nestkasten is trouwens onbezet gebleven sedert het begin van de operatie).
- Buiten de nestkasten voor de operatie « Chlorophylle » telt Walckiers nog andere nestkasten. 29 ervan werden dit jaar geïnspecteerd met de volgende uitslag : 1 eikelmuis in overwintering, 1 eikelmuis buiten overwintering maar in dagslaap, 1 eikelmuisnest, 2 nestkasten met uitwerpselen van eikelmuisen ⁽⁷⁾.
- Het seizoen 2010/2011 wordt het laatste jaar van de operatie « Chlorophylle ». De nestkasten worden alsdan wellicht vervangen met het oog... op de operatie « Chlorophylle » bis.

*L'approche et l'examen du nichoir nécessitent quelques précautions
(27/03/10 - Walckiers – Schaarbeek)
J.-Ph. Coppée - Copyright © 2010 CEBE-MOB*

*Sommige eikelmuisen die reeds ontwaakten uit hun winterslaap gebruiken de nestkast als dagverblijf. In dat geval bevindt zich geen plantenfval in de nestkast (27/03/10 - Walckiers – Schaarbeek)
Jean-Philippe Coppée - Copyright © 2010 CEBE-MOB*

*Eikelmuisen of vogels kunnen de nestkasten niet bezetten, getuige daarvan deze mooie Platte Wielwebspin (Nuctenea umbratica)
(27/03/10 - Walckiers – Schaarbeek)
Jean-Philippe Coppée - Copyright © 2010 CEBE-MOB*

5. Lijst van de participanten en de nestkastnummers

Naam	Toegekend Nestkastnummer
Mvr Decleen-Willems :	1
M. M. Bezuyen :	2-3-37 (voorheen nr 4)
Mvr D. Laenen :	5
M. P. Doise :	6
M. P. Biernaux :	7-8-9
M. P. Royers :	10
M. L. Le Roy :	11
Mvr M. Van Dionant :	12
M. Brenaert :	13
Mvr L. Mommens :	14
M. A. De Block :	15
Mvr L. De Smet-Lelangue :	21
Mvr Grouwels :	22
Mvr F. Godard :	23
M. G. Hastir :	24
Mvr Hachimi :	25-26
Mvr C. Jodogne :	27
Mvr Van Wassenhove :	28
M. H. Bausier :	29-35
Mvr V. Mormal :	30
Mvr J. Verspeurt :	31
Mvr M. Cormeau :	32
Mvr T. Broothaers :	33
M. L. Renders :	34
M. H. Kroner-Coppe :	20 (en niet 40) (verginging in het meegegeed nestkastnummer aan de betrokkene)
M. Taelemans :	36 (en niet 42) (verginging in het meegegeed nestkastnummer aan de betrokkene)

Tabel 2 : Lijst van de deelnemers en de nestkastnummers

Michel Moreels, 12/09/2010

- (1) Dit dier is blijkbaar het geïnventariseerde specimen op het einde van de winter 2008/2009 en dat niet meer is ontwaakt.
- (2) Afkomstig van een dier dat in deze nestkast heeft overwinterd, en ontwaakt is even vóór onze controle.
- (3) De door de eikelmuisen gebouwde nesten bestaan uit een aantal in grote stukken gescheurde bladeren allerhande.
- (4) Deze nesten zijn opgebouwd in mossen en veel groter dan de eikelmuisnesten. Blijkbaar bieden ze ook meer "comfort".
- (5) De eikelmuisen kunnen ook leven, zich voortplanten, overwinteren in struiken, natuurlijke openingen in bomen of in woningen. Omdat het een vreesachtig nachtdiertje is kan de totale bevolking van deze diersoort in Walckiers moeilijk worden geraamd. Al wat men weet is dat het steeds vaker voorkomt in de geplaatste nestkasten.
- (6) Ter herinnering, naast het kraken van nestkasten die anders door de vogels worden bezet, treedt de eikelmuis ook op als mogelijk roofdier voor de eieren en de vogeljongen.
- (7) De nestkasten die uitsluitend uitwerpselen bevatten werden bezocht door de eikelmuisen tussen de herfst van 2009 en het begin van hun overwintering (oktober-november 2009). Moet men dat beschouwen als schuilplaatsen van korte duur (1 dag ?) of als plaatsen bezocht op zoek naar voedsel, als plaats voor de voortplanting of voor overwintering (de eikelmuis op zoek naar een kant-en-klaar instapnest) ? Niemand weet het.